

Božična priloga „Slov. Gospodarja“

Matija Malešič.

Sv. mir.

Tak mir je v sreih, tih, srečni mir, da se nobeden ne upa izpregonoriti glasne besede. Ne oče, ne mati, ne Janko, ne Tone, ne Micika, ne Jožek, ne Tončka, ne Anica. Še Francek, najmlajši, ki še ni raztrgal svojih prvih hlač, ni danes čisto nič siten. Ves zaverovan je v Joška in njegovo delo. Jožek v kotu za mizo postavlja jaslice. Izbrala pastirčke in ovčice in jih zasaja v mah. Stopa po klopi in jih z daleč ogleduje, pa jih jemlje iz mahu in brska po mizi za drugimi. Izbriran je Joško in ni zlahka zadovoljen. Hoče postaviti jaslice, da jih bodo vsi občudovali. Pa si ne da ničesar razložiti in dopovedati. Po svoje namešča pastirčke in ovčice in betlehemske hlev in Tri kralje na kojnih in repato zvezdu in sv. Duha. In ne trpi ugovorov. In ko nalašč noče uvaževati ne Jankovih, ne Mickinih, ne Tonetovih, ne Tončkinih nasvetov in poukov. Kaj mu mar, kako so včasih postavljali jaslice. Po svoje jih postavi. To bodo gledali vrstniki jutri dopoldne! Francek mu je v napotje, ko so mu neljubi vsi nasveti. Francek brska po pastircih, vseh pisanih, božje ovčice, vse male in ljubke. Jožek mu jih sproti jemlje iz rok, kot da se boji, da jih raztrga. Ko da mora zasaditi v mah prav tistega pastirčka, ki ga občuduje Francek. In ta prebrisani in razvajeni Francek — ko da ne zapazi nagajanja in Joškove nestrnosti. Tak svečan mir sije vsem iz oči, taka praznična tišina veje po sobi, tako imenitno je Joškovo delo, da se ga Francek ne upa zatožiti očetu in nabrati usta na cmerenje. Še nju, najmlajšemu se zdi, da v ta mir in v to tih svečanost ne spada cmerenje. Ko ne spada glasna, navadna in trda beseda.

»Svetega Duha ne smeš obesiti nad hlev. Bolj spreduj! Semkaj! Nad mizo. On bo gledal po vsej hiši, ne samo na hlev!« pouči Janko Joška.

Trdrovatenje je Joško. Zabija žebelj v strop čisto nad betlehemske hlevom.

»Ne boš obesil svetega Duha nad hlev! Semkaj zabij žebelj! Glej!« Janko vstane in zadrži Joškovo roko, ki vihi kladivo.

»Moja skrb!« Joško je razdražen. Siloma hoče oprstiti svojo roko iz trde Jankove pesti. Prosi s pogledi očeta za pomoč.

»Rečem ti: Tu! Pri naših jaslicah bo sveti Duh vedno plaval pred vsemi jaslicami. Po vsej hiši viden! — Da bo nas vse gledal! Povsod! Ko tedaj, kaj ne, mati?«

»Kakor mislita!« menijo mati. In ne zažari spoznanje v njihovih očeh. Ko da ne razumejo svetlih Jankovih pogledov.

»Moje so jaslice! Po svoje napravim! Svousti me! Kaj se vtikaš!«

»Tu bo vsako leto pri jaslicah v naši hiši sveti Duh!« Janko je resen in odločen. Trdo stiska Joškovo zapestje. V očeh mu je videti, da ne misli popustiti.

V Joškove oči silijo solze. Ali iz jeze in trdrovratnosti in nepopustljivosti, ali ker ga Janko pretrdo stiska za roko. »Za kaj se vmešavaš? Velik si že . . .«

»Pa mu pusti veselje!« pomore oče Jošku in skuša pregovoriti Janka.

Ne! Ko tedaj, bo tisto sveto noč! Tako pri nas vsako leto!

Tedaj, tisto sveto noč:

Mraz je škripal okoli hiše ko danes; milo so sjale v jasni noči nebeške zvezde ko danes; toplo in prijetno je bilo v sobi ko danes. Miru, mehkemu miru v sreih ko danes pa ni bilo. Jožek je tedaj ležal v zibelki in bil nemiren. Janko je postavljaj jaslice, Tonček in Micika sta mu pomagala. Tončka je bila majhna, ko je sedaj majhen Francek. In je bila v napotje Janku, ko je danes v napotje Francek Jošku. Anice in Francke tedaj še ni bilo na svetu. Molčali so Janko in Tonček in Micika, še Tončka je molčala. Tako tesno je bilo vsem pri srcu. Materini vzdihni in komaj, komaj zadrževani jok jim je padal ko goreča žrjavica v srca in jih težil in vznemirjal. O, ni bilo svetega miru tisti sveti večer v sreih.

»Kam naj postavim svetega Duha?« je vprašal Janko. Pomagal je tedaj že materi pri živini. In je bil že tolik, da je edini mogel vsaj malo razumeti materino neizmerno žalost. In je vprašal morda zgolj zato, da ji vsaj za hipe prezene iz srca grozen strah in skrb in žalost.

»On bo pregledoval vso hišo . . . on bo gledal na nas vse . . . Tudi na očeta tam daleč . . . Bog ve, kje . . . Bog ve, kako . . . Nanj, nanj posebno . . . O, nanj naj pazi in ga vodi . . .«

Poknil je nekje v podstrešju suh les. Preplašeno je kriknila mati. Dvignila je iz zibke Joška in ga krčevito pritisnila k sebi. »Otročki, otročki! . . . Ste čuli? . . . Znamenje! . . . Opomin! . . . Morda obisk! . . . Križani Bog, molimo, deca! . . . Molimo! Molimo za očeta! . . . Ni mu dobro! . . . V nevarnosti je! . . . Ste čuli? . . . V strahu in grozi ji je v grlu zamiral glas. Solze so ji curkoma lile iz oči.

Zajokala sta Jožek in Tonček, zajokala sta Micika in Tonček. Janko se je komaj premagoval.

Pokleknili so pred nedogotovljene jaslice in molili, molili za očeta . . .

Tedaj, tisto sveto noč, ob istem času:

Tavala je trinajstorka po temnem gozdu. Snega do pasu in čez. Mraz, da je pokalo. Ni bilo steze, ni bilo gazi, ni bilo nikjer svetle lučke. Samo smer so pokazali patrulji in jo poslali v gluho noč. Udirali so se v sneg, izkopali se iz njega in se zopet udirali vanj. Pa ko da je bilo zakletje: Nikamor niso mogli z mesta. In cilja ni bilo nikjer. Bog ve, če niso zgrešili smeri v gozdu in temi in snegu? Mrzel znoj je polzel po hrbtnu, zmrzovala so ušesa, rok niso več čutili, dreneleni so prsti na nogi. Bog se usmili! Kak ne-

človeški napor in muka! In na samo sveto noč! Doma postavlja deca jaslice . . . Oče, kje je oče? Kako je očetu v teh hipih? . . . O, dečica, o, žena, da veste, kako je očetu sedaj! . . . Bolje je, da ne veste . . .

Desetnik se je udrl do vrata v sneg in je zamolklo zaklel.

»Ne preklinjam! Ne preklinjam danes! Sveta noč! Nesečo prikličeš . . .«

»Ne morem drugačel! Izvlekli so ga iz snega. »Ali je to sveta noč?«

Saj so mislili vsi tako. Ali preklinjati, ne preklinjati danes!

In so tavali, tavali po snegu. In se udirali vanj in omahovali, omahovali. Kdaj bi že moral biti na cilju? Ali ne hodijo že vso dolgo noč? Zašli so . . . In obupujejo! In se jim v silnem naporu temni pred očmi . . .

»Ne morem več!« Nekdo obupno jekne in niti ne poskusi, da se izkoplje iz snega.

»Odpocijmo se malo!« pravi njegov sosed, ki nima več moći, da bi mu pomogel iz snega.

»Ni varno! . . . Zmrznemo . . .«

»Pa če ne moremo z mesta? Čisto otrpel sem . . .«

»Samo malo, samo malo, da zberemo moči.«

Ne reče desetnik ne da, ne ne. Ves onemogel je in se ne gane z mesta.

»Naj kdo straži, da nas ne presenetijo . . .« misli nekdo glasno. »Straži prvi, pozneje bom jaz!« naroči sosedu.

Taka utrujenost je v udih in sklepih, da nobeden ne misli na nevarnost. Še goroviti se jim ne ljubi. Mehak je se, mehka odeja pravzaprav. In prijetna gorkota leže v noge, spanec, miren spanec sili v glavo. —

Molili so mati in Janko in Tonček in Micika tisto sveto noč, molili, molili. In ko so se posušile solze v očeh in sta Micika in Tonček kleče zaspala, je hipoma planil Janko na mizo in zabil žebelj v strop prav nad sredino mize. In je obesil nanj svetega Duha. »On ne bo gledal samo jaslic! . . . Na nas vse naj gleda! In čuje nad nami vsemi! Saj vidi povsod, mati? Videl bo tudi očeta in čul nad njim . . .«

In tisti hip je zopet poknil nekje v podstrešju suhi les. V grozi so kriknili mati in prebudili Tončka in Micika. »Molimo, molimo, otročički . . . V nevarnosti je oče . . . Srce mi poči! . . . Molimo! . . . Kaj nimate več radi očeta? . . .«

In so molili, molili pred jaslicami. Premagal je spanec Tončko, premagal Micika, Janko je bil v skrbeh, da ne postavi pred polnočjo jaslic, molil je raztreseno. Klečanje in enakomerna molitev ga je utrujala. In je zakimal z glavo.

»O deca, kaj ne čutite, da je oče v nevarnosti?« V silnem strahu je budila mati vse tri. »Molimo, molimo zanj! Srce mi pravi, da je v nevarnosti!« Ni ji dala miru temna slutnja, strah jo je tako stiskal v srcu, da se ji ni smislila deca. In jih je budila, budila in silila k molitvi. Ko da je strah same . . . prvič same, brez moča . . . na sveti večer . . . Ko da se je hotela boriti s samim Bogom in svetim Duhom in ga z molitvijo prisiliti, da jo usliši. In reši moča iz nevarnosti. Borila se je, z molitvijo se borila, borila, obupno borila . . .

»Da bi stražil? Čemu? Kdo pride in kako more priti po tem snegu?« je mislil vojak v tistem temnem gozdu, do pasu in čez v snegu. »In če se odpočijete vi, kaj nisem tudi jaz zasluzil počitka?« Utrujenost se je razlezla po celem životu in silila v mozeg in glavo. Za utrujenostjo se je plazil spanec. Mraza niso več čutile noge. Beli sneg je bil ko mehka postelja. In je zaprl oči. Prijetno je bilo temesu, spomin je ginil nekam v daljavo.

Hipoma pa je nekaj prestrašeno zaječalo v gozdu. Tam izza bližnjega drevesa. Vojaku je bilo, ko da čuje v dremavici Joškov jok iz zibke. In se mu je trudoma buđilo v glavi: Odkod Joškov jok? Siloma se je predramil in si s premrili rokami pomencal oči. Res, odkod Joškov jok? Miren in tih je bil gozd, le v daljavi nekje je bučalo streljanje. Prijetno je bilo ležati čisto mirno v snegu in počivati po naporni hoji. Povprašal je tja v sneg, kjer so obležali drugovi, koliko časa bodo še počivali. In če bi ga ne zamenjal kdo na straži? Noben mu ni odgovoril, noben se ni gani. Nihče ne pregazi tega snega in jih ne iznenadi. Pa bi stražil? Če vsi počivajo? Zaprl je oči.

Moj Bog, kaka borba je bila to s smrtjo, — z ledeno smrtno! Zajokal je tam za drevjem Tonček. Mencal si je oče oči in se v polspanju izprševal, odkod v te daljnje gozdove Tončkov glas. Tam je plakala Tončka. Kaj ti je, dragica? Klical je Janko, vpila je Micika. Kaj bi, otročička? Ali ne vidita, kako je utrujen oče? Malo, samo za hip počine, da bode mogel nadaljevati pot po tem debelem snegu.

Ginil je spomin, niso več čula ušesa ne joka, ne klicev. Sunkoma pa je presunil telo nepoznan strah. Tam iz snega je vstala žena, mati. Z mesta ni mogla, le krčevito je vila roke in jokala, jokala. »Kaj me pustiš samo s petimi črvički?« V glavi je zatrepetala grenka bolečina. Mumoma je poskusil odpreti oči in se zganiti iz spanja in odrevnenosti. Pa ni šlo in ni šlo. Žena je podvojila jok. Tako pretresljivo je jokala, da je rasla bolečina v glavi, rasla, rasla in ni dala miru. »Zmrzneš . . .« je pretresel presunljiv krik obupane žene temno sveto noč. Ko v sanjah so zgrabile premrle roke puško in pritisnile na petelinu . . .

Moj Bog, kaka borba z ledeno smrtjo!

»Da se niste tako z molitvijo borili zame, bi zmrznil ko tistih dvanaest!«

»Vseh dvanaest!« vpraša plaho Tončka.

»Vseh dvanaest! Moja rešitev je bila čudežna . . . Le Vaša molitev, le Vaša borba tisti sveti večer me je rešila . . .«

Popusti Francek pastirčke in ovčice in zleze na očetovo koleno. In mu zre ljubko in vdano v oči. O, lepe so pravljice, najlepše v tej noči, ko žare očetu oči ko same svelte nebeške zvezde. In ko mu gledajo vsi v oči, ko da vidijo v njem žarečo prikazen nekje iz pravljic.

»Pa da ste zmrznili . . . Danes ne bi bili pri nas?« Anica je mala priliznenka. Spleza na drugo očetovo koleno in mu ovije ročici okoli vrata. Govori nedolžno in zvezdavo, glasek ji je ves mehak in poln ljubezni.

»Kako bi mogel biti? . . . Morda . . . morda moj duh . . .«

Anica tega ne razume. Pritiska se k očetu in meni: »Lepše je tako . . .«

Tišina.

Jozek naglo izruva žebelj iz stropa nad jaslicami, stopi na mizo in ga zabije v strop čisto nad sredino mize. Čisto na mesto, kamor je prej kazal Janko. Na žebelj obesi svetega Duha.

Tišina.

V sreih je mir. Blaženi mir, sveti mir. Glasna beseda bi ga kalila.

Januš Golec.

Sv. Rok.

Je redkost, videti Hrvata-Zagorca vzgledno in trajno pobožnega. V moji rojstni župniji Sv. Miklavž na Polju tik ob Sotli smo imeli priliko, opazovati in se vzgledovati nad neprisiljeno ganljivo pobožnostjo dveh orjaških Zagorčev: Pasaričevega Pepeka in Krumpakovega Štefana. Kadar sta klečala ta dva eden vštric drugega kot sveči ravno med celo pridigo ter sv. mašo pred glavnim oltarjem med nami solarji, smo gledali vsi na oltar in nobeden ni upal prodajati zjalo po cerkvi. Ako sta bila Pepa in Štefan vzgled nam fantalinom, kaj šele odraslim; in vendar mi je enkrat rekla naša stara Roza, da je gonil Pepa v mladosti medveda na lancu nekod po Bosni, Štefan pa je celo cerkveni tat ter ropar. Zaupala mi je tedaj še, da bi jaz ne razumel njenega pripovedovanja o obeh Hrvatih in bom to že vse zvedel, ko bom enkrat večji.

Tudi kot dijak srednje šole sem se čudil obema Hrvatoma, da vztrajata toliko let v vzgledni pobožnosti za celo našo faro.

Ko sem bil na velikih počitnicah kot šestosolec, je pozidal moj oče v gorici novo klet ter hišo. Pasaričev Pepa, ki je bil po poklicu klepar, je napravil za stavbo nove želebine in jih pritrjeval krog strehe. Midva z očetom sva mu pomagala pri tem delu in zvečer smo ostali vsi v vinogradu in tamkaj nočili. Po večerji sta oče in Pepa pušila iz pip, in med pogovorom je bil oče mnenja, naj bi nama povedal Pepa, kako je gonil okrog po Bosni, Hercegovini in Črnigori na lancu medveda. Pepa je skomizgnil z ramami, pogledal name in odgovoril resno:

»Joža, ne veš, kaj bo iz tegale fanta. Ne gre, da bi razkladal, kar bi znalo dečka pokvariti.«

Goroviti sta začela čisto nekaj drugega in nazadnje sta prišla tudi na svetnike. Oče je hvalil štajerskega sv. Jožefa in Antonia; Pepa je rekel, da za Bogom je Marija, potem pa pride takoj, kar se tiče moči pred nebeškim tronom, siromak in berač sv. Rok, katerega najbolj častijo ravno Hrvati.

Prepir o svetniški stopinji sv. Jožefa, Antona in Roka je končal Pepa s tremi doživljaji iz lastnega življenja, v katerih je igral sv. Rok glavno vlogo in radi tega je ravno on svetec nad svetci.

»Vidiš, Joža, se je zavzemal Pepa, »da Tvojega sina ne bom pohujševal s kvantami o medvedu na lancu, bom mu rajši povedal, kaj je bil in ostane meni sv. Rok.«

Pepa si je natlačil pipo in ne da bi jo prižgal, je pričoval takole:

»Veliko let je že od tega. Bil sem že poročen

Še šlo z zadnjimi močmi nekaj korakov naprej, zopet sem omahnil na stran, po ušesih mi je zamuziciralo in v zavesti nisem več gabal po snegu, nisem čutil več potne močote, vse krog mene je bilo svetlo in meni tako prijetno. — Kako dolgo sem se naslajal v tej omotici pred zmernjem, ne vem, ker iz teh vestransko prijetnih občutkov in muzike me je predramil silen udarec po glavi in po obrazu. Zbudil sem se, tipal krog sebe in prikel za nekaj leseno trtega. Prijem za les mi je vrnil zavest v toliko, da sem znal: Pepa, pod Juričevim štorastim hrastom si in vihar je vrzel z drevesa nate veliko leseno tablo, v katero je vdolben sv. Rok. Od tega hrasta do dvoje bajte je pa le dobre tri streljaje, tod so šli mimo ljudje k polnočnici in sneg ne bo čisto na celoma. Oklenil sem se table sv. Roka in prvič tedaj v življenju sem poljubil z vso hvaležnostjo in gorenčnostjo lesenega svetnika, ki me je zbudil iz smrti obetajočega spanja in mi pokazal pot proti domu. Izkopal sem se izpod snega, prisloni sv. Roka k hrastu, našel gaz, prišel do doma z zavestjo, da me je otel noč smrti sam sv. Rok. Cele tiste božične praznike sem ležal in notri do sv. Treh kraljev, ker so mi gorela pljuča, ozdravil sem in nikdar več nisem šel mimo Juričevega hrasta, ne da bi se bil odkril pred podobo sv. Roka in jo poljubil.

Vidita, hrvaški patron sv. Rok me je otel smrti v snegu, vendar to še ni vse! Ravno isto spomlad za to zimo, o kateri sem pripovedoval, je nastala vsled močno južnega vremena povodenj, kakoršne ne pomnim, odkar sem tu ob Sotli. Sotla se je začela razlivati proti jutru, odgnal sem še na hrib v Plavič kravo in svinje, ko sem se vrnil po vodi h koci, je bila Verona z otrokom ter perutnino na dilah in voda je vidno naraščala. Raz svisel smo gledali, kako se je spreminjala cela Sotelska dolina v eno samo neprestano se dvigajoče jezero. Povodnji, po večkrat na leto smo vajeni Obsotelčani kakor cigan na laž, tako hudo in nevarno ko tistega zmarleta, ni bilo nikdar poprej.

Popolne se je cela bajta že tresla. Na beg ni bilo niti misliti, ker je bila voda že dva metra visoko in do podhriba pod Plavičem dobre pol ure po suhem, kaj šele po deči vodi! Ob kakih treh popoldne je nad bajto močno zahreščalo, pljusknilo v vodo in oba z Verono sva planila k odprtini na svislah. Juričevega hrasta ni bilo več, valovi so ga izpodnesli s koreninami vred in ga gnali z vso naglico ravno proti moji bajti. Prebledela sva na smrt oba z ženo. Hrast je brzel na valovih proti nama s koreninami naprej. Pogleda naju obeh sta se zasadila v podobo sv. Roke, ki je plavala proti koči pritrjena na deblo. Roke naju obeh so se sklenile krčevito in kot iz enega grla se je izvil obupen krik: »Sv. Rok, sedaj je nevarnost največja!« Vama povem, en meter pred kočo se je uprl hrast s koreninami tako močno v zemljo, da je obstal in ob njegovem vejevu in deblu so se razcepljali valovi tako, da so se sklepali šele za bajto. S hrastovega debla je naju gledal sveti Rok in nama govoril molče: Jaz sem rešitelj Pasaričeve družine!

Drugo jutro je voda že padla. Jurič mi je podaril hrast in sv. Roka, ki visi še danes lepo prenovljen pod svislami na koči. To Vama je svetnik sv. Rok, ki pomaga človeku tedaj, ko je sila največja in ne počasi, ampak kakor da bi ustrelil.

Pepa si je sedaj šele pričkal nadevano pipe, parkrat krepko potegnil iz nje, puhič dim v zrak in zaključeval svoje doživljaje s sv. Rokom z dogodkom o spravi s svojim nekdaj največjim sovražnikom.

Sv. Roka v ulogi spravitelja med dvema kačjima sovražnikoma je naslikal bogomolni klepar s temi le besedami:

»Ti stari Joža, znaš, da sem služil cesarju sedem let in sem bil na vojski v Bosni. Z menoj je bil, a je vozil tren, domačin Krumpakov Štefan. Vsak Zagorac si izbere tako enkrat proti dvajsetemu letu dekleta in jaz sem pred odhodom v Bosno zavilil v ljubezni za Vrčkovo Mimiko iz Harinčlakov. Na dopust me niso pustili in v hrepeneči ljubezni sem zaupal svojo skrivnost z Mimiko Štefanu, ki je oddajal moja pisma na pošto, da, celo nesel parkrat osebno od mene naročene pozdrave ob priliku dopusta iz Bosne v Harinčlak v Mimiki. Ko sem se vrnil po končani zasedbi Bosne domov, Mimika ni bila več vedno moja, ampak zakonska žena Štefkova in mati enega otroka. Ako bi ne bilo otroka, bi bil ubil Štefana in Mimo, ker sta me prevrnila oba in to ne naenkrat, ampak tako lepo za hrbotom in počasi. Da sem se jaz tedaj premagal in nisem segel pubojni sekiri, se čudim še danes. Preklet sem oba. Doma mi ni bilo obstanka, ker so se mi ljudje smejal, češ, si bil sicer vojak in junak, a bedak, ki je zapravil žensko sventino na laži-prijatelja. Torej v Zagorcu mi ni bilo obstanka, pobrisal sem jo nazaj v Bosno in tedaj sem gonil kot izučen klepar v sovraštvu nad usodo od prijatelja mi skvarjenega življenja na lancu medveda po Bosni, Dalmaciji in Hercegovini. Šele po letih, ko mi je poginil medved, sem se vrnil domov, spoznal mojo sedajno Veronico ter pričenil z njo kočo, kravo in gruntič krog bajte. Začel sem kleparstvo na lastno roko. Krumpak se me je ogibal kot zlodaj križa, slabo se mu je godilo, s švercarijo se je ukvarjal in Mimika je večkrat večerjala batine. Srečala se s Štefekom niti pri cerkvi nisva, ker jaz nisem hodil v cerkev koj skraja po vrtniti in on tudi najbrž ne.

Bilo je ravno isto poletje za ono zmarletno povodnjo, o kateri sem Vama pravil, ko sem popravljal žlebe in streho na božjepotni cerkvi sv. Roka v Kumrovčah. Sv. Rok v Kumrovčah je dobro znan vsakemu Hrvatu Zagorcu in vsem štajerskim Obsotelčanom kot pomočnik v živinskih nesrečah in boleznih. Ta božjepotna cerkev slovi že od nekdaj, ker je bogata in vsako leto ob Rokovem oblegana od ljudskih množic.

Godovni dan sv. Roka je bil tisto leto zelo dobro obiskan in drugi dan za tem praznikom sem pričel z delom. V avgustu je bilo vroče in spal sem kar v cerkvi v veliki klopi pred glavnim oltarjem.

Ko sem končal popravila, sem nočil še tretjo noč v cerkvi. Iz trdnega spanja me je vzbudilo rožljanje nad menoj.

Sv. Rok v Kumrovčah je imel tedaj dve prižnici: eno znotraj in iz te so se odpirala vrata v zunanj. Na Rokovo je govoril slavnostni pridigar najprej romarjem v cerkvi,

nato je odprl vrata in pridigal še množicam vernikov krog cerkve. Dohod na obe prižnici je bil od znotraj.

Po nasilnem škrtenju in pritiskanju je popustil zapah na vratih prižnice in na leci sta se pojavili dve visoki moški postavi . . . Ugani sem takoj: gre za vrom, ker je bil pred dnevi velik cerkveni shod in lopova domnevata denar, ali pa nameravata vlotiti v tabernakelj.

Eden od vlotilcev je kazal s prižnico na brlečo večno luč pred glavnim oltarjem in šepetal nekaj, drugi je pokimal in oba sta se spustila v cerkev po stopnicah. Pred glavnim oltarjem sta postala. Eden je odložil na stopnico težko drvarske sekiro. Žarki medle večne luči so ošinili poteze obraza onega, ki je bil prinesel sekiro in o groza — bilo je lice in postava mojega največjega sovražnika Štefeka Krumpak. Jeza me je sprelecela v prvih trenutkih spoznanja, planiti sem hotel kvišku z ležišča, zakričati; nad valom razburjenosti je zmagala pamet — strah pred dvema in ostrino težke sekire. Nekaj mi je pošepnilo — nekaj, ampak sam sv. Rok mi je govoril: Ne vikaj, ubabi la bi te in vrane bi ti krakale pogrebno pesem.

Štefek, ki je bil padel od tihotapstva do cerkvenega ropa, je pred glavnim oltarjem ob motno meglem svitu večne luči potrepljal tovariša po rami, mu pokazal na pozlačeni kip sv. Roka v oltarju in mu razložil z meni slišnim glasom: »Kip sv. Roka ni zlat le na zunaj, ampak tudi na znotraj. Še moj dedek mi je večkrat pravil, da je svetec na znotraj izvotljen in v votlini je skrito zlato še iz turških časov.«

Štefan je privlekel za oltar pručico. Tolovaja sta bila z enim pogonom na oltarni mizi in že tudi pri glavnem kipu. Z združenimi močmi sta skotalila sv. Roka iz dolbine na mizo in odtod na tlak pred oltarjem. Delo dviganja in spuščanja je bilo težko, sopla sta globoko in se oddihovala na dolgo, ko je stal svetnik med obema na tleh.

Štefek je pobral sekiro, se uprl na toporišče, njegov tovariš je menil polglasno: »Bo preveč zaropatalo, ko ga boš razkljal na dvoje. Na prižnico grem in bom posluhnili, ako nama ne bi grozila kaka nevarnost.«

Krumpak je molče prikimal, tolovaj se je povspel po stopnicah v višino z glasno pripombo: »Da veš, po dogovoru vsaki polovico, četudi boš odprl zakladnico ti!«

Bil sem na vojski, viden neštetokrat smrt, čul o vseh hudojih na svetu, a nikdar se še mi niti sanjalo ni o zločinu, da bi se upal človek s sekiro nad svetnika priprošnika cele Hrvatske in to v noči pred glavnim oltarjem in ob briljenju tajinstvenih žarkov večne luči . . .

Sam danes ne vem več, kaj vse je vrvelo v onih trenutkih po meni, dokler niso obmolknili koraki po stopnicah in je odprl ločen vrata na prižnici in posluhnili v noč. Ko je vrata zopet zaprl, je pogledal Štefan proti prižnici, si otrl z levico čelo, zasadil pogled v visokega svetnika, vzdignil sekiro in se pripravil na mogočen in skrbno odmerjen zamah. Ko sem zagledal dvig rok in ostrino sekire, me je minul strah pred smrtjo in z nadčloveškim glasom sem zavpil: »Stoj!«

Bliskoma sem planil iz klopi k oltarju, vrata na prižnici so se zopet odprla, na smrtni zamah dvignjena sekira se je med ropotom zakatalila po tlaku, med smrtnima sovražnikoma je stal nemo pozlačeni sv. Rok in nad nam tremi je brlela večna luč . . . Sedaj sva si stala nasproti po dolgih letih, na tleh težka sekira, cerkveni ropar presenečen kot še gotovo nikdar v življenju in med obema svetnik, ki je meni otel že dvakrat življenje in v tretjič jaz njemu . . .

Štefek je gledal v tla in izmomljeval strahopetno: »Ne ubij me! Otra — ke — imam!«

Nikdar v življenju me ni ganila in to trenutno kaka prošnja tako nego Štefanova iz strahu, da ga bo ubil njegov stari sovražnik, ker je dvignil Kajnovo roko nad svetnika in zaščitnika bednega hrvatskega ljudstva.

Še en pogled na sv. Roka, še en pogled v večno luč in držala sva se tolikoletna smrtna sovražnika v ihetečem, tesnem objemu brez besed . . .

Smrtni rešen sv. Rok in večna luč sta bila priči najine sprave in ko sva se izpustila iz objema, sva brez govorjenja dvignila kip nazaj v oltar. Štefek je še obesil sekiro med berglje, ki so visele krog oltarja. Šla sva iz cerkve ob svetu zore, nadaljevala skupaj pot v Klanjec k frančiškanom, kjer je potrdil spovednik v imenu neba najuno spravo z odvezo in podelitevijo sv. obhajila.

Glejta, od one noči in onega dne sva s Štefekom združena v prijateljstvu, katerega ne moreva prikrivati niti v cerkvi.«

Tako je končal Pepa svoje tri doživljaje s sv. Rokom, si pričgal ugaslo pipe in dregnil v zamišljenega očeta z opazko: »Joža, povej Ti, če imate na Štajerskem kakega svetnika, ki bi bil izprosil eni osebi toliko čudežne pomoči v največjih življenskih stiskah, kakor je to storil meni sveci vseh ubogih Hrvatov — sv. Rok!«

Oče je nekaj časa molčal, si otrl solzo, pogledal v klerparja in mu pritrdiril: »Prav imam, saj vem, kaj Ti je storil dobrega sv. Rok, saj jaz in moj sin sva tudi Hrvata, ki le samo živita na Štajerskem.«

Zvedel sem pozneje iz ust resnih mož, da je Pepa Parič le malokomu zaupal svoja srečanja s sv. Rokom, in štel sem si to zaupanje v posebno čast, ko sem ga videl za tem še bogzna kolikokrat med pridigo in sv. mašo zravnano klečečega pred glavnim oltarjem moje farne cerkve in tik zraven njega Štefana Krumpaka, ki je bil imovit ter spoštovan posestnik v krogu krščansko vzgojene družine.

Januš Golec.

Ženski jezik.

Še do pred par leti, dokler nisem sklenil prijateljske zveze z mladim zdravnikom, sem si domišljal, da sem že doživel razven smrti vse na svetu. Baš prijateljstvo s tem mladim gospodom mi je odprlo marsikaj novega in med drugim tudi to, kaka neprijetnost in naravnost strašilo je tudi za starejšega invalida mrtev ženski jezik.

Da ne boste rekli, da je strah z mrтvим ženskim jezikom tako en prazen babjevni bavbar, vam bom zaupal doživljaj na lastni koži in kojega priče so še vse pri življenu.

Kakor že povedano, sva si postala prav iskrena prijatelja z mladim zdravnikom, ki je vršil tedaj službo sekundarija v bolnici. Tekom večkratnih prijateljskih srečanj s tem gospodom sem mu moral obljuditi, da bom prisel gotovega večera v obednico v bolnico na dobro večerjo v krogu mlajših zdravnikov.

Obljudljeno — storjeno in jaz sem sedel v bolniški obednici pri bogato in okusno pripravljeni večerji.

Komaj mi je zavonjala večerja pod nos, sem uganil takoj, da ne bom mogel jesti, čeravno sem se postil na to pojedino že celo popoldne.

Dve leti sem se klatil svojcas kot vojni ranjenc po raznih bolnicah in povods posodo in jedilno orodje z etrom, kojega ostri duh je postal zame že med vojno nekaj neznošnega. In duh po etru mi je pregnal tudi oni večer ves apetit, odložil sem vilice in se oprostil, ker ne morem jesti. Prijatelj in njegova družba je uvidela in upoštevala moje opravičilo in so mi rekli, da ima eden od mlajših gospodov v sobi domače klobase, prekajeno meso in par steklenic pristnega Slovenjegorječana. V tisti sobi pa, se mi je zagotovilo tudi od prijatelja, ni prav nobenega duha po etru ali po kaki drugi navadnemu zemljjanu zoperne tekočini. Gospoda je slastno povečerjala. Čakal sem pokorno, da pride do klobas in mesa, ki me ne bo spominjalo na eter. In res, po večerji sem se odpravil v družbi prijatelja in še enega mladostnega zdravnika v ono sobo, kjer so bile shranjene z etrom neokužene jestvine in pičača. Zdravnika sta razložila pred mene lačnega siromaka vse te domače darove, ki res niti spominjali niso na eter in lotil sem se jih s slastjo. Že sem si malo podpril želodčno praznino, pa je pokukal skozi vrata moški obraz in pokinil gostiteljema. Odšla sta na hodnik in slišal sem, da jima je naročal primarij potom sluge, da morata še noč raztelesiti truplo umrle ženske in mu jutri zjutraj poročati o vzroku smrti. Prijatelja sta zopet vstopila in razložila, kaj je njuna prva dolžnost in me povabila med posmehom, naj bi si ogledal tudi jaz ta pregled mrtvega človeškega trupla. Raztelesenje bo v nekaj deset minutah končano in potem bomo vse trije skupaj jedli ter pili.

Mislil sem si pri tem baš ne posebno prikupljiv povabilo: Nisi še videl nikdar rezati mrtveca in ta prizor bo zate nekaj novega. Če se odrečeš, te bo raznesel prijatelj kot bojazljivca. Odložil sem se in stopil za slugo in obema zdravnikoma.

Popolna tema nas je objela, ko smo stopili na dvorišče bolnice in korakali molče proti mrtvašnici, ki je precej daleč proč. Priznam, da mi je že ta nočna pot naganjala nekako neprijetnost v vse ude in posebno še v noge. Prvi je stopil v mrtvašnico dolgi sluga in privil električno luč.

V precej obširnem prostoru je bilo več pločevinastih miz, a le eni le ležalo nekaj s čisto črnim prtom pokritega. Oba zdravnika, ki sta že prišla oblecena v belih haljah, sta stopila k omari, izvlekle rokavice in eden je začel brusiti ob jeklo dolg nož. Sluga je nekaj pospravil po mrtvašnici. Postavil sem se v kot kolikor mogoče daleč proč od one črnopregnjene mize ter si pričgal cigaro v čudnem, bolj strahopetnem razpoloženju, čes: Januš, bogzna, kako bo s teboj! Kolobaril sem dim iz cigare, da sem bil ves v gosti meglji, zdravnika sta obstopila mizo in oni mladi in mali je odgrnil črno pokrivalo. Na mizi je ležalo bolezni in raznega trpljenja malodane do kosti izjetno truplo in pri tem pogledu sem si nagnal vso moč ter ves pogum v kolena ter pušil iz polne sape, da bi vsaj omegnil ta za me grozni pogled. Videl sem še razločno dolgi nož, s katerim je potegnil mladi gospod po truplu od vrata do trebuha, da je glasno zahreščalo. Tedaj sem zaprl oči, no ge so se mi šibile in nekaj mi je govorilo: To bo nekaj več kakor zopri eter in edino željo sem imel, da bi le neobnemogel.

Zdravnika sta nekaj vlekla narazen, da je pokalo, si nekaj kazala, govorila, a jaz še danes ne vem, kaj. Toliko se spominjam, da sta opravila svoj posel še precej hitro in je oni mladi zaklicali slugi: »Martin, papir mi daj!«

Matko Krevh.

Angelček.

Skozi solze sem videl, kako je zdrknila v jamico mala, snežnobela krsta, v kateri je spaval moj angelček — Marica. Neizmerno škoda se mi je zdelo, da se bo krsta umazala, da se bo vdrla in da se bodo črvi — ne, ne! tega še sedaj ne morem, ne smem misliti. O — še sedaj bi jokal ter klical: Škoda, škoda tistih otroškodobrih oči, tistega drobnega obrazka, ako ne bi imel upanja, da vidim Marico nekoč — od daleč seveda — poveličano in lepo med onimi, ki hodijo za nebeškim Jagnjetom.

Bal sem se ob Maričinem pogrebu za njeno belo krsto da jo bo umazala blatna prst, še večja je sedaj moja božazen, da bo spomin na Marico, ako odgrnem pred njim zaveso kakor pred sveto skrivnostjo, umazan od premnogih, ki jim je v očeh poželjivost, v duši nevožljivost, v srcu pa hudobija. Nič jim ni sveto, niti Božič, praznik največje Ljubezni, zakaj v njih je umorjeno vse, kar je vzvišeno in lepo. Ne čudim se, da jim je bil moj angelček — Marica — v spodtiko, nič novega mi ne bo, če se bodo pohujevale še sedaj ob spominu na njo, nedolžno Marico, ki že davno spi v tistem grobu. Kakor da je odpadlo od nje vse telesno, tako živi ona v moji duši in že sem prepričan, da je nosila Marica obraz mojega angela varuha in da si je on privzel podobo Marice. Pohujšujte se torej, kolikor vam drago! Podobni ste tistemu, ki je hotel pljuniti na zvezdo, pa je padel pljunek nazaj — na njega samega.

Vam pa, ki ste dobre in svete volje, zaupam svojo skrivenost. Bilo je leto dni pred Maričino bolezni, koncem adventa. Grdo je bilo vreme, še grše ceste in steze, toda moja služba se za vse to ni zmenila: moral sem iz tople sobe v mrzlo, vetrovno vreme. Iz železa bi moral biti, da se ne bi prehladi. Joj, kako me je bodlo v prsih, šegetalo v nosu in grlu! Nekaterim šolarjem se je zdelo to na vso moč smešno. Edina Marica je ostala resna ter me pogledovala sočutno.

S prehlajenjem se ni šaliti, Bog varuj! Še celo sam sv. Peter se je nekoč hudo prehladi. Kako se ne bi, ko pa je stal celo uro — zemeljsko seveda — na prepihu in to zaradi nekega trgovskega potnika ali agenta, ki se je naveličal romana od trgovine do trgovine ter sklenil preseleti se v nebesa na večne počitnice.

Potrkal je. Odprl mu je nebeška vrata sam sv. Peter, pred katerim se je agent po svoji navadi klanjal na vse pretege, govoreč: »Klanjam se, sv. Peter, klanjam se, poljubljam roko. Oprostite, moje ime je N. N., trgovski potnik ali agent pri firmi N. N. Nebeški Gospod me je poklical na račun, prosim za vstop v nebesa!«

»Hm, ja, hm, agent?« momljal je nebeški vratar ter vihal nos, zakaj pošteno je vleklo. »Ne poznam vas, niti vašega stanu. Angel-tajnik, poglej v zapisnik stanov, če je v njem beseda agent!« Zastonj je brškal angel po zapisniku, besede agent ni mogel najti. Sv. Peter je razprostril roki na dominusvobiskum, skomizgnil z levo ramo, nagnil glavo na desno ter rekel: »Obžalujem, agentov ne poznamo v nebesih.«

»Toda, sv. Peter, jaz sem umrl in bi rad v zasluženem pokoj. Tukaj v nebesih mi zelo ugaaja.« — In zopet je prav pošteno potegnilo, zakaj v oblakih nad zemljo se je nabiral k nevihti.

»Joj, kako vleče!« je vzdihnil sv. Peter. Agent je namreč po svoji navadi stal na pragu — za vsak slučaj.

»Prosim, prosim,« je veselo odgovoril agent ter hotel stopiti v raj.

»Oho, le počasi, še nisi sprejet v nebesa! Najprej pojave, kaj te priporača za večni pokoj tukaj gori?«

»Prosim, kar izvolite pogledati vzorce mojih najlepših, najsolidnejših čednosti!« Agent je ponujal lično vezan cenik. »Sama pristna roba najboljše kakovosti. Vse prima roba. Izvolite pogledati!«

Sv. Peter je radovedno vzel cenik v roke. Nataknil je naočnike ter si ga ogledoval. »To naj vas priporača?« rekel je ter pogledal agenta čez naočnike.

»Prosim, vse je pristno, garantirano pristno. Vsaka čednost non plus ultra. Poskusite na primer potrpežljivost!«

Sv. Peter je nategoval potrpežljivost — vzdržala je. »Pa še pobožnost!« Sv. Peter je stisnil ustnici ter potegnil z rokama pobožnost.

»Še velja, le nekoliko pršna se mi zdi roba.«

»Tukaj je molčenost.« — Nekaj niti je popustilo.

»Molčenost je pa precej trhla.«

»Oh, saj v mojem poklicu ni drugače mogoče. Toda lagal ali umazano govoril nisem nikoli.«

»Hm, ja, hm! Pa vstopi,« odločil je končno sv. Peter, ko je pregledal vse cenik. Veliko je kajpada k temu priporočil preprič. In res! Komaj je agent odšel na svoj prostor, začelo je sv. Petru trgati po glavi, šegetati mu v nosu in grlu s tako silo, da so mu morali angelci-kuharji takoj skuhati močnih čajev iz nebeških kamelij in milijonrožic.

»Da, da, nahod ni šala,« govoril je sv. Peter ter si brisal nos z velikim rdečim robcem. »Da bi le kakšnega agenta ne bilo zopet sem gori!«

Vidite, da nahod ni šala. Seveda, sv. Petru so stregli angelci, zato si je kmalu pregnal prehlajenje, meni pa ni stregh nihče. Ni bilo čaja, ne tople sobe, še prijazne, sočutne besede nisem slišal. In to je bridko. Grenek je tuji kruh, še bridkje je biti bolan pri tujcih, ki ti brž privoščijo smrt, v najugodnejšem slučaju ti nasvetujejo bolnišnico. Doživel sem to pri ljudeh, ki so imeli in nemara še imajo, na jeziku usmiljenje in ljubezen, in da se jim še pripri sebičnost. Bog jim odpusti greh!

S poukom v šoli je bilo križ. Komaj sem spregovoril besedo, že sem kihnil in zakašljal. Šolarji so se mi posmehovali — pa še skregati jih nisem mogel. Zapustil sem razred z namenom, da grem takoj v posteljo. Nekdo me je potegnil za rokav. Bila je Marica.

»Oh, gospod, kako se mi smilite! Že čisto rdeč nos imate od nahoda. Jutri vam prinesem zdravila, ki pomagajo. Ne bojte se, ne bodo prav nič grenka.« — Gledala me je sočutno: bil sem prepričan do dna duše, da sem se temu dobremu otroku smilil.

»Marica, pa prinesi! Zelo ti bom hvaležen. — Hapsi, — hapsi, sem odgovoril ter se brisal po celem obrazu.

Marica je odhitela v skrbah za moje zdravje. Drugega dne mi je prinesla zdravilo. Bil je kamdislakor.

»Tega cuzajte, to bo pomagal!«

»Bog ti plačaj, dobra Marica!«

»Mama so rekli, da morate pititi lipov čaj.«

»Oh, Marica, saj bi ga, pa nimam lipovega cvetja, niti cloveka, ki bi mi ga skuhal.«

»Res ste velik revež.« Ni mogla pojmiti, da sem bil vkljub svojemu družabnemu stališču revež. Marica je imela še pač mamo, ki odtehta vse zdravnike in svetovalce. Predno je odšla, je še naročila, da se moram toplo zaviti v odeje; še celo na moj rdeči nos ni pozabil.

Drugega dne — na sveti post — je bilo najhujše. Prehlajenje mi je resno grozilo s pljučnico. »O Bog, samo tega ne, sem molil, zakaj poskusil sem že dvakrat v življenju vse strašno gorje in trpljenje pljučnice. Bog mi je prizanesel z najhujšim, vendar sem se večkrat nekako onesvestil, da nisem vedel, kje sem bil in kaj se je z menom godilo.

Takega me je našla Marica.

Kdaj je prišla in kako dolgo je čakala, da sem se prebudil — ne vem. Da pa nisem popolnoma spal, sklepam iz tega, ker se še sedaj spominjam nebeškomiloga obraza, ki se mi je prikazal v mojem polspanju. Ah, čigav je bil pač ta rajske obraz? Čigav drugi nego Maričin, ki je slobola ob postelji, gladila mi lase ter mi brisala pot s čela.

Ko sem se predramil, sem videl dvoje črnih, otožnih oči uprtih v mene: »Marica, ali si ti?« sem rekel tihi.

»Pst, ne govorite! Vi ste božani, a kmalu bo bolje.« — Marica mi je popravljala zglavlje in odejo kakor nekdaj — moja rajna mama.

»Marica, moj zlati angelček, sem govoril ter jo prijel za rokico. Gladil sem to dobro rokico, pritskal jo na lice in — na usta, a tako, da Marica tega ni opazila. Kaj bi se sramoval! Priznam, da nisem nikdar dotlej in tudi nikoli poslej držal ter poljubljal boljše in čistejše roke nego je bila Maričina, zakaj poljubljal sem roko svojega angelčka.

»Gospod, ali jaslic ne boste postavili? In svečki prižgali?«

»Marica, saj vidiš!«

»Postavila sem vam jaz jaslice. Sedaj prižgem svečke, ker se že bliža sveta noč. Kaj ne, zahvalila se bova božemu Detetu, da vam je že odleglo?«

»Marica, moliva — ti za me — jaz za te.«

Tako sva molila. Marica je klečala pred jaslicami ter upirala svoje nedolžne oči v božje Dete, meni pa so tekle solze čez obraz ter se izgubljale v zglavlju.

»O božje Dete, poplačaj z vsemi nebeškimi dobratami tega nedolžnega otroka, mojega angelčka — Marico!« — Tako sem molil.

Marica je še zapela z zvonkim glasom: »Sveta noč — blažena noč«, nato je odbrzela domov srečna, da mi je odleglo.

Lepšega svetega večera nisem doživel in ga tudi ne budem.

Čez leto in dan pa je božje Dete res obdarilo mojo Marico z vsemi nebeškimi darovi, ko jo je prejelo med krilate božje.

Januš Golec.

Oddih po prestanju strahu.

Proti koncu vojnega leta 1917 je že bilo vse tako sito večletne morije, gospodarskega propadanja in pomanjkanja, da so zabavljali ljudje gospodarskega in kmetstva stanu javno čez kronane glave, ki zavlačujejo sklep tolikan zaželenega miru. Posebno ostre opazke so padale na račun nemškega cesarja Viljema II. Mladi avstrijski cesarski par Karol in Cita sta se še precej prikupila narodom in za nekako prvoboriteljico miru je veljala med našim ženstvom cesarica Cita.

Celo v kraju ob Solto se je zanesla jeza na nemškega cesarja in ljudje so pripovedovali o ostrih nastopih, ki so se baje doigravali med Viljemom in neustrašeno Cito. Gospo sodnikova, koje mož je že bil leta na fronti in je živel sama z otroci pri svojih starših, se je bila vrnila koncem leta 1917 v obsoletske kraje iz Celja, kjer je bivala nekaj dni pri svoji prijateljici. Ko je povratku na očetov dom jo je obsula vaška inteligenco v vprašanju: Kaj govorijo v mestu o: miru, vojni, Viljemu itd.? In gospa sodnikova, kdo bi pač zameril ženski neprevidnosti v kramanju z novicami, je razkladala svojim prijateljicam, da bo vojne prav kmalu konec, ker je Cita prismolila bahavemu Viljemu zaušnico. Na, ta vest o zaušnici iz cesaričine dlani na nemško cesarsko lice je bilo nekaj, kar je obetalo gotovi mir in se je raztegnilo kot blisk po celi vasi in še dalje. To novico so verjeli vsi, saj je bila iz mesta in je zaupala vaški inteligenci gospa sodnikova, ki ima moža oficirja na fronti. Posebno ženske so oboževali Citino neustrašenost in skrbele zato, da je prodrl Citin dejanski nastop za dosego miru v zadnjo kočo. Iz ust gospo sodnikove je hotela slišati vsaka mati, ki je imela sina pri vojakih, vsaka žena z možem na vojski in vsako dekle s fantom v cesarski sukni preveselo novico o Viljemovi klofuti iz roke mladostne junakinje Cite. Gospa sodnikova je še bila prav vesela, ker so vzbudile njene celjske vesti toliko zanimanja in hrepenjenja po sklepu miru s pomočjo zaušnice iz ženske roke.

Kaka dva dni zatem, ko je bila novica o zaušnici na Viljemovo lice dobro zasidrana po vseh vseh ob Sotli, se je pripeljal k očetu gospo sodnikove na obisk iz trga g. notar. Po običajnem pozdravu je pozval gospo in njenega očeta v posebno sobo, zresnil obraz in rekel:

»Gospo Milica, imate moža na fronti in deco, pa ste raztrosili okrog vest o zaušnici, kar lahko stane Vas glavo, celo rodbino zapor in bogzna kaj vse! Danes ni nič boljše, kakor je bilo začetkom 1914. Povsod so volumni in ovaduhov se tudi ne manjka, ker vsak bojazljivec bi se rad prikupil na odločajočih mestih. O Viljemovi zaušnici že govori celi sodni okraj in vedno ter vedno se povdarja. da je vse gotova istina, ker ste nasiliti javnost s to vestjo Vi, gospo Milica, kot soproga sodnika in oficirja. Nikar se

ne čudite, ako se bo pojavit žandar z nasajenim bajonetom in Vas predal sodišču kot veleizdajalko!«

Sedaj si predstavljajte utis tega takrat resnega ter umestnega svarila. Kak učinek je napravil na starega trgovca in na še pred trenutki radostno razpoloženo gospo sodnikovo! Gospa je kleknila pri misli na žandarja, bajonet ter verige na kolena, sklenila roke kot tepen otrok in vikala: »Oče, odpusti, g. notar, za božjo voljo, pomagajtel Ali naj bežim in kam se naj skrijem?«

Notar je dvignil tresoč se revo, jo posadil na divan, a ni se mu hotel roditi nobeden nasvet, kako neljubo in nevarno zadevo zabrisati in jo prikazati v odpustljivi luč pred neizprosnim sodiščem.

Zaključek dolgih posvetovanj se je glasil pri odhodu g. notarja: Počakati, morda le ne bodo prodrele te čenče na kako višje mesto, ki bi klical gospo Milico na odgovor.

Ono noč po svarilu g. notarja niso spali pri trgovčevih. Za očeta so se bali vsi, da ga bo zadel kap od razburjenosti. Iz oči gospe Milice so vreli celi potoki kesanja nad nepreudarnostjo ženskega jezika. Zaobljubila se je ono noč na vsa znana jej božja pota, ako se bo vse iztekel vsaj brez njeni smrti in večje škode za celo družino. Iz polspanca proti jutru so jo vedno suvale kviški grozne sanje o žandarju, ki jo žene vkljenjeno in peš, da jo vidijo vsi ponosno gospo sodnikovo ponizano v veleizdajalko. In deca, ko je videla mamo vso objokano ter trepetajočo, je tudi plakala in spala le pretrgoma. Oh, bila je to za celo trgovčevihično nezabno noč, a tudi jutro je bilo le podaljšanje nočnega strahu in to še povrh v solnčni luč.

Stari ter od vseh spoštovani trgovec je taval drugo jutro brez zanimanja za stranke po trgovinskih prostorih, sedel na stol, zopet ustajal ter strahoma gledal skozi okno v ono smer, iz katere bi se lahko pojabil orožnik.

Gospa Milica je šetala po vrtu, otročiči so skakljali krog nje, a njene misli so bile danes osredotočene v kovanje izjav, katere bo podala koj pri prvem zaslišanju.

Ali ni hotela nesreča, da se je prerokovanje gospoda notarja izpolnilo koj drugo predpoldne po njegovem odhodu.

Oče trgovca je zagledal skozi okno svetlikajoči se bajonet, ki se je pomikal navzdol ravno proti njegovemu trgovini. Ta pogled je bil preveč za starostne živce. Omahnil je na stol in pobledel kot zid. Pomočniki in stranke so hiteli k staremu gospodu, da ga očuvajo pred padcem na tla in baš tedaj je vstopil stražmojster v polni službeni opremi. Kot star znanec je hotel tudi on pomagati in stekel po kozarcem vode na dvorišče. Hladna voda je pomirila razburjenega trgovca toliko, da se je zavedel, odprl oči in videl pred seboj — sam Bog nas varuj — žandarja, ki ga je gladil po glavi in ga tolažil. Pogled na orožnika ga je tako osupnil, da sploh ni mogel izgovoriti niti besedice in kazal je samo z roko okoli stojecim, naj ga pustijo samega. Žandar je šel prvi iz trgovine in ravno na hodniku je zadel na gospo Milico. Gospa je prebledela in vniknila kakor na smrt zadeta srna: »Jezus, Marija!«

lica se spominja še danes tedaj prestanega strahu in je začela zmerjati bahavega Viljema šele po prevratu, ko se ni bilo več batiti: žandarja, zapora ter smrti radi tega, ako je kdo privoščil zasluženo zaušnico kronani glavi.

Januš Golec:

Moj sinko je imel konjička dva...

Pri naši hiši smo redili po več parov volov, a le enega konja, da se je peljal eden ali drug po opravkih. Oče je bil resnega mnenja, da se priredi pri volih več nego pri konjih in povrh je še vol veliko manj občutljiv kot konj.

Ko sem se vrnil iz vojne in bolnice domov, smo imeli mršavo kobilše, kateremu ni bilo več mogoče ugotoviti let po zobe. In s to črnkasto kobilico me je peljal Rus Nikifor na zelo imenitno gostijo. Na kolovozu pod farno cerkvijo so bile globoke in široke mlake, da se jim ni bilo mogoče izogniti. Zapeljala sva v eno tako mlakužo. Kobilše je postalno in se ni ganilo nikam. Do tedaj niti vedel nisem, da je mrlja štatljiva. Omenil sem potrežljivemu Rusu, naj ošvrkne štatljivko z bičem preko ušes, ker vendar ne bova čakala na konjsko milost celo uro v mlaki. Nikifor je izvršil moj recept, a jaz sem okusil, kako blato hrani mlake moje rojstne župnije. Kobilše je začelo brcati po mlaki, me vsega ostraftalo, z mesta se pa ni ganilo.

Bil sem oblečen v lepo zlikano vojaško uniformo, — skrbno pripravljen za imenitno gostijo in naenkrat ves polnit z mlakužastim blatom. Oba z Rusom sva začela udrihati po kobilici — vse zastonj! Nič ni pomagalo, moral sem z voza in stopiti do kolena v blato. Ko je mrše video, da nisem več na voznu, je skočilo z Nikiforjem vred v galopu iz mlake in naprej.

Blaten od glav do pet, saj tak nisem mogel v fino družbo, moral sem domov, da me očedijo. Da nisem na povratku od mlake do doma molil, bo uganil vsakdo. Med izstresanjem jeze sem se zaklel, da bom sam prodal presneto štatljivko in kupil par konj, ki spadata v naš hlev. Mati so bili z menoj istega mnenja, da je treba cigansko mrše prdati in kupiti konja, ki bosta za koleselj in težki voz.

Na omenjeno gostijo me je peljal stric s svojo kobilom in mi je zaupal med potjo, da so najboljši konjski sejmi pri Sv. Ivanu v Zeleni na Hrvaškem.

Povdariti še moram, da sem si domišljal jaz tedaj, ker sem si pridobil v večletni vojaški službi znanje o konjskih vrlinah in napakah, da me ne bi prekanil niti cigan, kaj šele navaden konjski barantač.

Kmalu po gostiji sem se odpravil na konjski sejm v Zeleno in tudi stara štatljivka »švarca« je morala zraven. Na sejmu je bilo dovolj živega blaga, ker na Hrvaškem ni bilo onih prisilnih živinskih rekvizicij, kajor pri naši na Štajerskem. Izmed vseh na sejmišču prignanih konj sta se meni dopadla dva rujavkasta, ki sta kazala koj na prvi pogled največ člosti in živahnosti. Bila sta primerne rasti za koleselj in težo. Z Rusom sva bila kmalu v pogajanju z lastnikom teh lepih živali. Konja smo vpregli v koleselj in v težki voz, da ne bi kupil štatljivca. Vajeti je prepustil Hrvat meni in Rusu, ker je povdarjal, da sta konja za tek in težo brezhibna. Ni pretiraval, ker sta živali brzeli pojavno po ravni cesti, vlekli navkreber in nista kazali nobenih znakov pretirane plašljivosti. Bili sta obe kobilci in sicer ena 4, druga 6 let in si ju lahko gladil mirno po glavi, hrbitu in trebuhi. Ker je napravil lastnik po zumanosti in obnašanju najboljši utis, sva si bila kmalu edina na 14 tisoč kron za obe in štatljivko švarco mi je pomagal prodati revnemu Zagorcu, ki je vozil okrog po selih glinasto in porcelanasto posodo.

Peljala sva se iz Zelene z Rusom po popitem likoku prav židan volje. Sedel sem sam zadaj na voznu v ponosu, ker se mi je prva kupčija z živim blagom posrečila tako sijajno. Živali sta brzeli do Sv. Ivana do doma brez prigajanja in ošrkovanja z bičem.

Doma se je vršil temeljiti pregled od vseh članov naše mnogoštivelne družine. Največjo hvalo so peli moji kupički sreči in poznavanju konj mati, ki se bodo odslej vozili kot kmetica in ne — kot ciganka! Oče niso skrajna niti rekli, ko so ogledovali živali, le na koncu so me potrepljali nekako pohvalno po ramu ter zapeli tako napol: »Moj sinko ima konjička dva...«

Kupil sem še koj drugi dan novo, lepo rumeno opremo za obe kobilci in nato sem se peljal kot Elija enkrat v sosedno vas, drugič v trg, kjer sem žel povsod priznanje mojim kupičskim zmožnostim.

Par dni po prvi bahariji z novimi konji se je začela osem dni trajajoča božjepotna pobožnost ob Mali Gospojini na Sv. gorah. Šel sem pomagat in seve sem se moral ločiti od predragih mi živali, na kateri sem bil tako ponošen, ker sta bili moja prva živa last.

Tako v sredini te pobožnosti so prišle na Goro moje sestre in mi zaupale, naj pride domov, ker konja nič več ne jestu in pada z nju meso kar vidno, kakor da bi ga česal z grebenom.

Ti moj Bog ti, kako me je pogrela ta vest, a sem se tolažil, da ne bo tako hudo, ker ženske se pač ne spoznajo na konje. Akoravno sem prikrival po možnosti notranjo vzemirjenost, nisem mogel več strepti do konca pobožnosti in sem odšel poprej domov in naravnost v hlev.

Mesto iskrnih in poskočnih dveh živali sem ugledal v jasli nemo bulječa in že do kosti oglodana krampa, ki se niti ozrla nista, ko sem vstopil in ju poklical po imenih.

Stopil sem bliže: Konjema so se tresle noge, jasli pole ne najboljše krme, a nobeden se niti zmenil ni zanjo, bila je nedotaknjena. Rus mi je zatrjeval, da ju je hranil v moji odsotnosti pravilno, da sta stali kobilci vedno v hlevu, vendar nočeta nobene krme že par dni.

Poklical sem živinozdravnika. Ogledal si je bolnika v hlevu in na prostem, otipaval od vseh strani, skimal v glavo in konečno predpisal kolmož med otrobi, ker konja sta morala nekaj pozreti.

Z živinozdravnikom so prihajali domači mazači. Nedeni nti spoznal bolezni, vsak je nasvetoval uporabo kače coprnije. Laporški Peter mi je prigoval resno, naj zadelam na hlevu vsa okna in vse odprtine tako, da bode prihajala solnčna svetloba pred konjske jasli skozi eno samo špranjo. Pri taki razsvetljavi naj spustum skozi strop na motvozu v košarici nabbrane štiriperesne deteljice med obo konja. Ako bosta hlastnila po tej vraži oba, bosta odravila, ako le eden, bo eden poginil — drugi ozdravil.

Naša staro Roza mi je zatrjevala med jokom, naj pošljem takoj Pintekovega Jurča, da bo nalovil modraste, jem porezal glave, ona bo potem te strupene glave položila na žerjavico in s tem podkadiła obo bolnika. Modrasove glave na žerjavici izženejo vsako bolezen.

Tako in enako so se glasili zdravniški nasveti mojih sosedov; konja sta od dne do dne bolj slabela, ker nista marala vzeti prostovoljno prav ničesar. Zadnja dva dni pred smrtno niti stati nista več mogla.

Peljal sem se do Hrvata, od katerega sem kupil obo konja. Povpraševal sem po njem po celi Zeleni ter okolici, nikdo ni znal, da bi bil kateri od tamošnjih konjerecjev prodal kar dve kobilci na Štajersko.

Ko sem se vrnil iz poizvedovanja za Hrvatom domov, mi je prišel Rus povedat že od daleč, da bom moral poklicati konjedera, ki bo poginjeni živali odpeljal ter odril.

Pripeljal se je konjederek, pregledal svoj plen in mi kaj povedal: »Zakaj me niste pozvali poprej? Kobili sta dobivali mišnico in ker jima je bil ta stupri pri Vas odtegnjen namah, sta poginili.«

Česar nisem uganil sam po triletni praksi s konji pri vojakih, česar ni prepoznaš star živinozdravnik in kar niso pogruntali vaški vražarji, o tem me je poučila najzadnja oseba v našem okraju — konjederek.

Prosil sem še pogrebca mojih prvih ter zadnjih lastnih konj, naj odpelje živali v mraku, da ne bo vsakdo videl, kako prevaža mrhovino od naše hiše.

Ko je nalagal konjederek svojo robo in sem se jaz poslavljal od celih 14.000 krov, mi je pošepnil oče: »Moj sinko je imel konjička dva...«

Tako sem barantal s konji jaz kot doslužen vojak, ki je imel skozi več nego tri leta noč in dan posla z vsemi močimi konji; a me je tako občutno prevaril en čisto navaden hrvatski seljak!

Baharija ni nikdar dobra in najmanj pa z znanjem o konjskih vrlinah in hibah!

Janko Verbajnšak.

Mornar se je vrnil...

V neposredni bližini Blatnega jezera v zapadni Ogrski stoji sredi lepih goric majhen, a tembolj razkošno premljen grad Csopak. Prekrasni park, ki obdaja grad, je živa priča, da stanuje v gradu v času, ko se godi naša povest, bogata plemiška rodbina, lepi red vsenaokrog pa govori o skrbni gospodinji.

In zares je bila grofica Z. ne samo skrbna gospodinja, ki je imela neutrudljivo oko tudi za vsako malenkost pri hiši, marveč je bila tudi sicer zares blaga, da, svojemu otroku-edincu Lajošu predobra mati. Bila je vkljub svojemu visokemu pokolenju, saj je bila v sorodstvu z slavnim Huniadijem, zelo priprosta v obleki. Zgodilo se je celo, da je tuje zamjenjal njenega sobarico z »premilstno gospo«, ker je v njeni priprosti obleki ni spoznal. Kakor v obleki ponizna, tako je bila tudi sicer zares žena lepih čednosti ter nič manj pobožna. Le eno napako je imela: napram svojemu sinu Lajošu je bila skoraj preveč popustljiva, da, imela je do njega preveliko ljubezen. V svojem Lajošu je videla le njega, ki naj prevzame bogato dedščino njenih staršev. Skušala ga je torej bolj ohraniti gradu, posestvu, zemeljskim vrlinam, kakor pa Bogu, čeprav je sicer bila za sebe prav pobožna.

Ni čuda torej, da je otrok Lajoš v letih zrastel v razvajenega, porednega mladeniča — posvetnjaka. Sčasoma je sicer dobra mati začela uvidevati, kaj je doseglj pri Lajošu s svojo rekel bi živalsko ljubezni, vendar je bilo že prepozno. Plevel je zadušil rožice v njegovem srcu, drevo se jeagnilo po močnejšem vetru in ta je bil takrat — hrenjenje po nasladnem, nečimurnem življenju ter brezbožnost.

Kot mlad visokošolec je prišel v vrvež velikomestnega peščanskoga življenja, kjer se je zgubil skoraj popolnoma. Dneve je prespal, noči spremenjal v dneve, ko je v družbi slabih tovarišev popival, rajal ter igral. Ni čuda, da je začel tudi telesno hirati, prej cvetoča lica njegova so upadla, oči so izgubile svoj lesk, ki je odsev nepokvarjenega srca. Ko ga je nekoč v Pešti njegova mati obiskala, se ga je naravnost prestrašila. Začela je spoznavati, da je s skrbjo, ga ohramiti samo dedščini ter življenju, doseglj ravno nasprotno; toda bilo je skoraj prepozno. Ves bolan se je moral vrniti z materjo domov v sveži zrak, pa tudi, da bi ne imel prilike se udajati nočnim orgijam v dvomljivih, velemestnih gostilnah.

Zdaj je čakala doma grajskega gospoda kaplana težka in velika naloga: vrniti fantu izgubljeno duševno zdravje!

»Čevljev, ki so preveč raztrgani, ne more niti čevljar več popraviti, pa poskusil bom«, je rekel ob neki priliki grofici.

Bila je zares težka naloga, in sprva Lajoš niti jesti ni hotel pri mizi, kjer je bil navzoč tudi grajski duhovnik, tako zelo je padel v brezbožnost.

Duhovnik je priporočil sebe in fanta Materi božji ter šel na lov. Vrgel je prvo mrežo v obliki fotografičnega aparata. Ko fant niti slutil ni, ga je fotografiral z namenom, mu ob prilikli pokazati sliko, kakšen je zdaj poleg slike, ki ga je predstavljala še čilega in zdravega. Kmalu je spoznal, da s samimi pridigami ne bo pri njem nič opravil, ker je bil preveč priklenjen na življenje; začel mu je torej vzbujati predvsem veselje do življenja, ki bi ga skoraj zapravil. Sprva ga ni hotel poslušati, vendar ga je pa sčasoma takoj zelo vzljudil, da mu je obljudil celo, iti z njim na sprehod po krasnem parku ter v okolico. Vsakopriliko je na teh sprehodih porabil duhovnik v to, da mu je slikal lepoto življenja narave, za kar je bil dozdaj polnoma slep.

Prve tedne še sicer ni mogel pozabiti peščanskih veselic ter zabav, a polagoma je duhovnik dosegel, da ni le samo pozabil na vse to, marveč da je celo začel mrzeti takšno življenje. Sploh se je jel čuditi, kako je mogel tako daleč pasti. Zdaj misli duhovnik, da je čas predočiti mu Boga ter nadnaravno življenje, toda skoraj bi podrl most za seboj.

»O Bogu pa prosim, da molčite, ker ne verujem v njejega«, je bil kratek odgovor.

»Pa zakaj ne?«

»Ker ga ne vidim, kakor tudi duše ne vidim.«

Toda duhovnik se ni dal oplašiti: »Vprašam vas gospod, Lajoš, imate li možgane, imate pamet?«

»Imam, morebiti težje kot vi in več pameti kot vi.«

»Dvomim.«

»No, pa zakaj dvomite?« ga vpraša Lajoš že bolj veselo.

»Iz istega vzroka, kakor vi dvomite o bitju Boga ter duše, ker ga ne vidite. Tudi jaz dvomim o vaši pameti, ker je ne vidim.«

S tem se je končal ta pogovor, ki pa je vendar le dal povod Lajošu, da je začel o vsem tem razmišljati, čeprav tega na zunaj ni hotel pokazati.

Med tem se je približal adventni čas in Lajoševa mati je želela, da bi vsaj na sveti božični praznik šel Lajoš zopet k sv. maši, kakor je nekdaj v otroških letih rad hodil v cerkev, če bi že ne šel k sv. obhajilu.

Toda predno je to obljudil, stalo je duhovnika velikotruda, vendar je slednjič dosegel, da mu je vsaj obljudil, da bo šel. Vsaj to lepo lastnost je imel, da je bil res možbesed.

»Kaj ne, gospod Lajoš, da pridete k polnočnici?«

»Pa kaj bom dobil tam, se ne toliko zamičljivo, kakor bolj šegavo odreže fant.«

»Kaj bodete dobili, no tisto, česar najbolj pogrešati in kar niste našli v veselih družbah peščanskih.«

»No, kaj pa bi vendar to bilo?«

»Srčni mir,« gospod Lajoš.

»Dvomim.«

»Gospod, pa poskusite, da vaši dobri materi na ljubo pridite!«

Fant se pomiclja, potem pa z odločnim glasom obljudil duhovniku, da se odzove povabilu ter v večje potrjenje proži desnico.

Bilo je v Csopaku lepa navada, da so pri polnočnici peli revni otroci iz bližnje vasi, ki so bili potem od grofice obdarovani s toplo obleko. Tudi tokrat so med sv. opravilom grajskega duhovnika peli revni otroci pod vodstvom vaškega učitelja.

Ob strani oltarja v klopi sta sedela mati in sin. Grofica je bila zatopljena v gorečo molitev, Lajoš pa je pridnozrl na mlaude pevce, ki so bili malodane v raztrgano obleko običeni. Sprva si je mislil, ker nimam boljše zabave, se bom pač moral s to zadovoljiti, ko pa je slišal najprej tih, potem nekoliko močneje, a vendar milodoneče nežne otroške glasove, se mu je zazdelo, da to niso človeški glasovi, tako lepi so se mu zdeli.

»Tiha noč, o sveta noč, — razlegalo se je po celi cerkvici, da se je odmevalo tudi v Lajoševem srcu, ki se je začelo topiti. Ni bil več brezbržen, ni več iskal zabave v cerkevi, začel si je misliti, odkod pri teh revnih, prezabojih otrocih ta srčni mir, ki se jim razodeva v vseh njihovih kretnjah in ni se še konč